

УДК:

Палагнюк Юліана Вікторівна

завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
доктор наук з державного управління, доцент

Файчук Олена Леонідівна

доцент б.в.з. кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
кандидат педагогічних наук

Костєва Тетяна Богданівна

доцент б.в.з. кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
кандидат педагогічних наук

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Анотація. У статті проаналізовано сутність та особливості соціальної активності молоді України. Зазначено, що основними критеріями соціальної активності молоді, за європейськими показниками, є: громадська самосвідомість, патріотизм, політична і правова культура, активна громадянська позиція тощо. Визначено форми участі молоді в діяльності органів місцевого самоврядування – мітинги, демонстрації, розроблення та реалізація соціальних проєктів на користь громади, створення та участь у соціальних об'єднаннях та ін. Пропонуються рекомендації щодо підвищення рівня соціальної активності молоді в розвитку потенціалу місцевих громад.

Ключові слова: соціальна активність, молодь, місцеве самоврядування, громада, європейська інтеграція.

Palagnyuk Yulia, Faichuk Olena, Kosteva Tetyana. Peculiarities of social activity of youth of Ukraine in the conditions of European integration

Annotation. The essence and peculiarities of social activity of youth of Ukraine are analyzed in the article. It is noted that the main criteria for social activity of young people according to European indicators are public consciousness, patriotism, political and legal culture, active citizenship and so on. Forms of youth participation in activities of local self-government bodies are defined. These are meetings, demonstrations, development and implementation of social projects for the benefit of the community, creation and participation in social associations, etc. Recommendations to increase the level of youth social activity in developing the capacity of local communities are proposed.

Key words: social activity, youth, local self-government, community, European integration

Постановка проблеми в загальному вигляді. Соціально-економічні та політичні перетворення, які відбуваються в сучасній Україні, зумовлюють актуальність розгляду питання соціальної активності громадян і їх участі у

цих процесах. Особливий інтерес науковців викликає соціальна активність молоді, що, на думку багатьох політичних і громадських діячів, є запорукою розвитку громадянського суспільства в нашій державі, оскільки молодь реалізує свій потенціал і готовність діяти в інтересах держави.

Ідея про те, що саме від молоді залежить доля країни, сьогодні як ніколи має бути реалізована в Україні. Молодь – це та частина суспільства, яка свою енергію, потенціал, віру в майбутнє, прагнення до кращого має реалізовувати у своїй країні, при цьому повністю відчуваючи підтримку держави та співвітчизників. Молоді та енергійні люди – це сподівання на стабільний соціально-економічний розвиток, можливість для держави бути конкурентоспроможною на теренах світового ринку товарів і послуг, «бути в тренді», йти в один крок з інноваціями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання щодо залучення молоді до активної соціальної діяльності, розвитку місцевого самоврядування та впровадження європейських стандартів набули активного розгляду в науковій літературі. Так, питання історії та практики місцевого самоврядування в Україні розкрито в працях В. Беглиці, В. Ємельянова, М. Багмета, О. Євтушенка та ін.; деякі аспекти соціальної відповідальності органів місцевої влади – у роботах А. Колповської, А. Рижко, Н. Гончарук, Б. Качали та ін.; особливості соціальної активності молоді – у наукових доробках В. Андрущенко, О. Якуби, Ю. Пятіна, Н. Даниленко, Л. Сохань, В. Тарасенко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасний етап розвитку нашої держави в умовах європейської інтеграції та децентралізації вимагає розгляду питання участі молоді в діяльності органів місцевого самоврядування, залучення їх до вирішення проблем громади.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування особливостей соціальної активності молоді та розроблення

рекомендацій щодо підвищення рівня соціальної активності молоді в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Сучасне розуміння активного громадянина, соціально активної молоді зумовлене соціальним замовленням Української держави в галузі освіти й виховання, що конкретизується в державних документах, де зазначається: «формування особистості та професіонала – патріота країни, який усвідомлює свою належність до сучасної європейської цивілізації, чітко орієнтується в сучасних реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлений до життя і праці у XXI столітті» [3]. Соціальна активність, на думку українських дослідників, відбивається в комплексі особистісних якостей, реалізованих у творчій діяльності, що базується на потребах та інтересах особистості. Соціальна активність молоді являє собою комплекс якостей і властивостей молодих людей, що є умовою їхньої професійної підготовки, ідейно-морального вдосконалення, засвоєння цінностей людської культури і самореалізації в усіх сферах життєдіяльності суспільства [4].

На сучасному етапі розвитку в громадській думці відбулися відчутні зміни в уявленнях про молодь як про соціальну групу, якій притаманні не лише типові «молодіжні» якості, але й низка нових ознак («соціальних новоутворень»), зокрема й прихований внутрішній потенціал соціальної активності, що за певних обставин може актуалізуватися і впливати на перебіг важливих соціально-економічних і політичних подій.

Українська держава, що перебуває в процесі європейської інтеграції після підписання й початку імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, потребує від нового покоління – молоді – громадянської і політичної активності, відстоювання і пропонування європейських цінностей та ідеалів як одну з основ формування європейського соціального простору в Україні.

У педагогіці та психології доведено, що ціннісні орієнтації й основні знання з активної соціальної позиції в суспільстві формуються в юнацькому

віці. Саме цей період є сензитивним щодо формування рис майбутнього громадянина. У цій перспективі розумовий розвиток молоді та оволодіння нею мовленнєвою культурою – це два головних джерела для формування основ політичної й громадянської культури [3, с. 43-44].

До критеріїв і показників соціально активної, зрілої громадянської молоді за європейськими показниками можна віднести такі:

- громадянську самосвідомість із такими показниками: усвідомлення значущості громадянської зрілості, вибір ідеалів, що постають як вирішальні життєві цілі, соціально-моральна самооцінка, рефлексивна позиція;

- світогляд із такими показниками: тип громадянського поведіння й діяльності, ціннісні орієнтації, переконання;

- патріотизм із такими показниками: готовність захищати інтереси Батьківщини, гордість за минуле та сьогодення, готовність підпорядковувати особисті інтереси суспільним;

- політичну та правову культуру з такими показниками: повага до законів і норм співжиття, політична активність, інтернаціоналізм;

- соціальну активність з такими показниками: стійкий інтерес до суспільної роботи, активна громадянська позиція, прагнення до лідерства [8].

Процес формування громадянської зрілості в такому напрямку як соціальна активність сприяє громадянському самовизначенню особистості – соціальної, особистісної, життєвої, що безпосередньо пов'язано з громадянською позицією, тобто готовністю виконувати громадянські обов'язки перед державою, суспільством.

Фундаментальна вимога соціально активного суспільства полягає в тому, щоб людина жила за власний рахунок, розвивалася як особистість, як професіонал і приносила користь суспільству. Тому для сучасної молоді людини важливе значення мають такі риси характеру, як творчість, працьовитість, самореалізація. Праця виховує й удосконалює людину, має на

неї сугестивний вплив. Якщо вона постійно мобілізує свою волю і виконує працю якнайкраще, то одержує велику нагороду у вигляді перемог духу [6]. Відповідно, для соціально активної людини важливим є саморозвиток упродовж життя.

Творча людина не тільки бачить свою життєву перспективу, а й виокремлюється своїм оптимізмом, почуттям гумору, самовпевненістю – рисами, що полегшують життя як їй самій, так і тим, хто працює поруч. Прагнення самореалізації передбачає глибоке самопізнання людини, яка таким чином має досягти рівноваги між рівнем своїх домагань і реальними можливостями життя та можливостями її самої. Правильний вибір заняття стає чинником власного успіху. Невдача призводить до зневіри, бунтарства, деструкції, нещастя людини й суспільства [9].

Таким чином, вищезазначене засвідчує, що вкладення освітніх та виховних інвестицій у розвиток людського капіталу молоді є передумовою для формування соціально активної молоді. Своєю чергою, високий рівень соціальної активності свідчить про громадянську позицію, що є вагомим внеском у розвиток людського капіталу.

На початку 21 століття спостерігається швидке поширення вартостей громадянського суспільства у всьому світі. Уважається, що це процес природовідповідний, і до засад демократії як до найкращої форми управління державою рано чи пізно прийдуть всі держави світу. Відповідні процеси сприяють не лише появі демократичних державних устроїв, але й становленню нової людини – вільної, творчої, самовідповідальної, яка здатна змінити в суспільстві все, – соціально активної молоді [5].

Слід зазначити, що для активізації суспільства потрібна ідея, а починати треба з підтримки молоді, із вкладенням у її людський капітал. Чим більш активною буде молодь, тим більше шансів отримати активне громадянське суспільство в державі загалом.

Сьогодні можна переконатися в тому, що майбутнє будь-якого суспільства значною мірою визначається громадською свідомістю молоді, яка щороку вступає в активне соціально-політичне життя. Це можливо, якщо в молоді є соціально активна позиція.

Наголосимо, що саме молоді належить ухвалювати стратегічне рішення на дальших етапах розвитку держави й суспільства, будувати та розвивати громадянське суспільство, демократичний політичний устрій. Більше того, саме молодь є джерелом удосконалення всіх сфер суспільного життя, ініціатором реформ і забезпечує соціальну мобільність суспільства.

Отже, «соціальна активність – це сукупність форм людської діяльності, свідомо орієнтованої на вирішенні завдань, які постають перед суспільством, соціальною групою в цей період. Соціальна активність може виявлятися в різних сферах – трудовій, культурній» [10].

Не вся молодь нашої країни є соціально орієнтованою, але більшість бере участь у різних молодіжних організаціях, в органах студентського самоуправління, координаційних радах, волонтерських проектах.

Соціально активна молодь відрізняється в суспільстві своєю свідомою продержавницькою поведінкою та концентрацією на духовному, а не лише на матеріальному аспекті життя. Найбільше соціальна активність молоді виявляється в:

- участі в різних молодіжних організаціях;
- органах студентського самоврядування (студпарламентах) і координаційних радах – через такий досвід поступово виявиться вплив молоді на державну політику в різних сферах;
- соціальних проектах молоді на громадських засадах (просвітницькі програми, програми роботи з дітьми, молоддю, людьми зі спеціальними потребами, людьми похилого віку, ветеранами);
- волонтерські проекти (організація різних фестивалів, добродійні вечори, поїздки до дитбудинків, адресна добродійна допомога).

Аналізуючи наукові дослідження, визначаємо основні компоненти, які потребують особливої уваги щодо впровадження інноваційних технологій у розвитку людського капіталу як чинника формування соціально активної молоді, а саме:

- лідерські якості (якості, потрібні для здійснення лідерської діяльності, що є невід'ємним атрибутом соціально активної молоді в сучасних умовах);
- ціннісно-мотиваційний компонент (цінності, мотиви, настанови та ін., які визначають рівень і спрямованість соціальної активності молоді);
- емоційно-регулятивний компонент (сукупність емоційно-регулятивних характеристик молоді, які визначають її здатність регулювати свою поведінку в різних ситуаціях соціальної активності);
- комунікативний компонент (сукупність комунікативних якостей молоді, які забезпечують успішне її спілкування та взаємодію з різними соціальними групами) [2].

У дослідженні М. Карамушки «Особливості формувального експерименту для розвитку психологічних якостей соціально активної молоді» встановлено якості, які потребують розвитку в соціально активної молоді:

- лідерського потенціалу;
- емпатії, взаєморозуміння;
- контролювання агресії;
- мотивації досягнення, гуманізму, патріотизму;
- стресостійкості, зменшення та уникнення фрустрації, комунікативного контролю;
- упевненості в собі, уміння вести переговори [2, с. 112].

На наш погляд, слід додати ще такі якості, які потребують розвитку в соціально активної молоді:

- громадянська совість;

- самовладання, уміння працювати в команді;
- уважність і спостережливість;
- любов до людей;
- оптимізм.

Участі молоді в діяльності органів місцевого самоврядування є одним із проявів їх соціальної активності. Сучасний суспільно-політичний розвиток нашої держави вимагає нового розуміння змісту діяльності молоді в органах влади, зокрема в органах місцевого самоврядування. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» зазначається, що «територіальна громада у будь-який час може достроково припинити повноваження органів і посадових осіб місцевого самоврядування, якщо вони порушують Конституцію або закони України, обмежують права і свободи громадян, не забезпечують здійснення наданих їм законом повноважень» [7].

Сучасні реалії вимагають активної участі молоді в житті громади, основними формами якої можуть бути:

- збори;
- мітинги;
- демонстрації;
- пікетування;
- хода;
- вело-, мото-, автопробіги;
- громадські роботи;
- створення та участь у різних громадських об'єднаннях;
- розроблення та реалізація різноманітних соціальних проектів на користь місцевої громади;
- організація зборів для обговорення актуальних потреб громади тощо.

Проте в усьому світі за останнє століття з'явилося багато соціальних та політичних проблем, і більшість з них – через зухвалість та байдужість

жителів. Є люди, які вже намагаються змінити життя на краще для теперішнього і майбутнього поколінь. Однак до цієї діяльності треба залучати й молодь, оскільки чимало молодих людей, байдужих до суспільно-політичного життя. Хоча є й такі, які готові брати участь у перетворенні життя громади. Як правило, їм бракує знань і підтримки, а також людей, які б підштовхнули їх до активних дій.

Згідно з даними досліджень українських науковців причинами відчуження молоді від громадської та соціальної активності є наявність інших планів, інтересів; індивідуальні психологічні особливості; небажання брати на себе відповідальність; негативне ставлення до політики взагалі тощо. Така байдужість пояснювалася також зневірою молоді в можливості свого впливу на владу та соціально-політичну ситуацію в країні, розчаруванням у певних лідерах та ідеях [4].

Саме з метою подолання цих причин, на нашу думку, мають створюватися та впроваджуватися молодіжні школи інноваційного характеру – «Молодіжні школи соціальної активності». У таких школах мають проводитися зустрічі з активними громадськими діячами, тими, хто вже має певний досвід упровадження соціальних проектів. У таких школах актуально створювати живу бібліотеку, де існуватиме очне спілкування з представниками України та країн Європейського Союзу з упровадженням соціальних проектів щодо формування соціально активної позиції молоді. У школах слід плекати соціальні ініціативи, якими будуть керувати найбільш активні учасники, та стимулювати таким чином до всебічного розвитку інших учасників таких шкіл.

Окрім шкіл інноваційного характеру, на нашу думку, потрібно створювати сучасний громадський простір для підвищення загального рівня освіченості та соціальної активності жителів відповідного регіону, на який спрямовано інноваційні технології формування й розвитку соціально

активної позиції молоді відповідно до європейських стандартів через використання та поповнення людського капіталу.

Крім того, для розв'язання навчальних завдань у межах освітніх закладів щодо розвитку людського капіталу як чинника формування соціально активної молоді європейського характеру слід застосовувати такі інтерактивні форми навчальної діяльності, які більш широко та креативно розкривають людський капітал у майбутньому, а саме: кейс-технології; круглі столи; дебати; ділові ігри; кейс-стаді; тренінги; відеоконференції; «мозковий штурм»; фокус-групи; рольові ігри; групові дискусії; метод проектів.

Окрім вищезазначених основних, потрібно додати такі інноваційні: e-learning; m-learning; u-learning; f-learning; blended-learning; зміна робочих зон (The Station Rotation Model); перевернутий клас (The Flipped Classroom Model); автономна група (The Lab Rotation Model); індивідуальна траєкторія (The Individual-Rotation Model).

Слід також звернути особливу увагу на новітню технологію педагогіки та бізнесу – «хакатон». Це захід, під час якого команди вирішують певну проблему в обмежений період часу. Наприкінці хакатону кожна з команд представляє свій результат перед журі. Переможці отримують винагороди та необхідну підтримку під час доопрацювання та запуску свого проекту. Власне кажучи, це можливість повного занурення за кілька днів у певну сферу, винести конкретне рішення і представити його світу [9]. Уважаємо, що новітню технологію педагогіки та бізнесу потрібно впроваджувати в школах інноваційного характеру для розвитку людського капіталу як чинника формування соціально активної молоді в умовах становлення європейського соціального простору в Україні.

Використання вищезазначених сервісів, методик, технологій у розвитку соціально активної позиції молоді в умовах європейської інтеграції України як у навчальних умовах закладів освіти, так і поза ними, є дієвим засобом

підвищення якості життя сучасного українського суспільства. Убачаємо потребу пошуку найбільш сприятливих технологій, методів, засобів для формування активної громадянської позиції українців на сучасному етапі в умовах потреби зміцнення соціальної безпеки нашої держави.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, за результатами дослідження встановлено, що важливою складовою розвитку місцевого самоврядування в Україні в умовах євроінтеграції є соціальна активність молоді. Остання визначається як комплекс якостей і властивостей молодих людей, що є умовою їх професійної підготовки, ідейно-морального вдосконалення, засвоєння цінностей людської культури і самореалізації в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Молодь є найменш консервативною за своїми ціннісними орієнтаціями соціальною верствою населення, що найбільш чутливо реагує на соціальні зміни, є індикатором соціально-економічного та політичного стану суспільства. У цей віковий період відбувається найактивніше залучення людини до цінностей культури й набуття навичок громадсько-політичної діяльності, а також інтенсивне розширення кола спілкування, формування світогляду, що зумовлено специфікою життєвого етапу й реалізацією соціальних ролей.

Підвищення рівня соціальної активності молоді залежить не тільки від об'єктивної ситуації (економічна, геополітична, суспільно-політична), а й від низки чинників суб'єктивного характеру, це зокрема: потреби, інтереси, духовні цінності, індивідуальні психологічні якості людини, її бажання відповідати запитам сучасного соціально-економічного стану країни. У такому разі йдеться насамперед про вирішення проблеми мотивації, заохочення людини, зокрема молоді, до участі в житті громади, суспільства загалом, адже це відповідає європейським цінностям.

Перспективи подальших розвідок. Зважаючи на вищезазначене, пропонуємо впроваджувати молодіжні школи інноваційного характеру –

«Молодіжні школи соціальної активності», у яких молоді люди отримують можливість спілкуватись з активними громадськими діячами, представниками Європейського Союзу; використовувати інтерактивні форми навчальної діяльності (кейс-технології; круглий стіл; дебати; ділові ігри; кейс-стаді; тренінги; відеоконференції; «мозковий штурм»; фокус-групи; рольові ігри; групові дискусії; метод проектів тощо), які б сприяли формуванню активної громадянської позиції сучасної молоді в умовах євроінтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жданенко С. Б. Щодо питання національної ідентичності в Україні [Електронний ресурс] / С.Б. Жданенко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2014. – №4. – С.292-294. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2014_4_50
2. Карамушка М.І. Особливості формувального експерименту для розвитку психологічних якостей соціально активної молоді // Актуальні проблеми психології. Том I. Випуск 45. С. 111- 115.
3. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності: Проект // Педагогічна газета АПН – 2000.-№6 –С.4-6.
4. Мануйлов Є.М. Соціальна активність молоді: до проблеми розуміння сутності [Електронний ресурс] / Є.М.Мануйлов. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, 2010. - №3. – С. 3-12. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialna-aktivnist-molodi-do-problemi-rozuminnya-sutnosti>
5. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К., 2001. – С.3.
6. Одегов Ю.Г., Руденко Г.Г., Бабынина Л.С. Экономика труда : [учебник] : в 2 т. – Т.1 / Ю.Г. Одегов, Г.Г. Руденко, Л.С. Бабынина. – М.: Издательство «Альфа-прес», 2017. – 760 с.
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 трав. 1997 р. №280/97-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97>.
8. Регіональний людський розвиток / Державний комітет статистики України. – К., 2007. – 324 с. 4. Ринок праці: навч. посіб. 2-го вид. перероб. та доп. / Чернявська О.В. – К.: «Центр учбової літератури», 2017. – 522 с.
9. Чорна К.І. Основні пріоритети у вихованні національної самосвідомості і громадянської культури старшокласників // Педагогіка і психологія. – 1994. - №1. – С. 125-132.
10. Шеремет А. М. Патріотичне виховання сучасної молоді як цілісний,цілеспрямований, свідомоорганізований процес становлення та розвитку особистості / Шеремет А. М., Досяк Н.В. // Наукове мислення. Режим доступу: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/49-dev-yatnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/434-patriotichne-vikhovannya-suchasnoji-molodi-yak-tsilisnij-tsilespryamovaniy-svidomoorganizovaniy-protses-standovlennya>

Statement of the problem. The socio-economic and political changes that take place in modern Ukraine make the issue of social activity of citizens and their participation in these processes relevant. Of particular interest to scholars is the social activity of youth, which, in the opinion of many political and public figures, is the key to the development of civil society in our country, realizing its potential and willingness to act in the interests of the state.

Urgency. The current stage of development of our country in the context of European integration and decentralization requires consideration of the issue of youth participation in the activities of local self-government bodies, involvement of them in solving community problems.

Our task was to study theoretical substantiation of the features of youth social activity and development of recommendations for increasing the level of youth social activity in the context of European integration.

Summary. The essence and peculiarities of social activity of youth of Ukraine are analyzed in the article. It is noted that the main criteria for social activity of young people according to European indicators are public consciousness, patriotism, political and legal culture, active citizenship and so on. Forms of youth participation in activities of local self-government bodies are defined. These are meetings, demonstrations, development and implementation of social projects for the benefit of the community, creation and participation in social associations, etc. We believe that the latest technology of pedagogy and business should be introduced in schools of innovative character for the development of human capital as a factor in the formation of socially active youth in the conditions of becoming a European social space in Ukraine.

Conclusions and outcomes. The social activity of young people is an important component of the development of local self-government in Ukraine in the context of European integration. The latter is defined as a complex of qualities of young people, which is a condition of their professional training, ideological and

moral improvement, assimilation of values of human culture and self-realization in all spheres of society.

Increasing the level of youth social activity depends not only on the objective situation (economic, geopolitical, socio-political), but also on a number of factors of subjective nature, in particular: needs, interests, spiritual values, individual psychological qualities of a person, his desire to respond the current socio-economic status of the country. In this case, first of all, it is about solving the problem of motivation, encouraging people, in particular, young people to participate in the life of the community, society as a whole, because it is in line with European values.

Recommendations to increase the level of youth social activity in developing the capacity of local communities are proposed. First, we propose to introduce innovative schools of youth - "Youth Schools of Social Activity", in which young people have the opportunity to communicate with active public figures, representatives of the European Union. Second, we propose to use interactive forms of learning activities (case technology; round table; debate; business games; case studies; trainings; video conferences; brainstorming; focus groups; role-playing games; group discussions; project method, etc.) that would facilitate formation of active civic position of modern youth in the conditions of European integration.